

OTROCI ALKOHOLIKOV

Milena Drakšič

UDK/UDC 613.814:159.922.7

CHILDREN OF ALCOHOLICS

DESKRIPTORJI: alkoholizem; družina otrok

DESCRIPTORS: alcoholism; family child

IZVLEČEK – Članek obravnava osebnostne spremembe alkoholikov, deformacije alkoholikove družine in odrajanje teh sprememb na otrocih.

ABSTRACT – The article deals with personality changes in alcoholics, the deformation of their families and the influence of both on the children.

Alkoholizem je med boleznimi našega časa na tretjem mestu in je obsežen pojav, tako zaradi velikega števila alkoholikov kakor zaradi številnih posledic, ki jih zapušča. Bistvo alkoholizma ni v pitju alkoholnih pijač, temveč v spremenjenem vedenju. Vzrok za spremenjeno vedenje je odvisnost od alkohola, ki je trajna. Alkohol vpliva na človekovo osebnost negativno, saj je alkoholizem vzgoja in prevzgoja značaja na slabše. Ta proces teče v alkoholičnem okolju in ga omogoča in spodbuja alkohol. Alkoholikova osebnost in značaj se spreminjata predvsem v naslednjem:

– Alkoholik vse bolj zgublja stik s svetom.

Ko je alkoholik omamljen, je odtrgan od zunanjega sveta in tako njegova čutila sprejemajo malo vtisov ali celo nobenega. Zaradi tega ne more oblikovati odnosa in vedenja do soljudi. Posebej se to kaže v družini.

– Izgublja zanimanje za vse razen za alkohol.

Ko alkohol polagoma zagospodari nad človekom, postane le-ta vedno bolj osamljen. Alkoholiku začne upadati zanimanje za stvari, v katere je potrebno vlagati večji duševni ali telesni napor. Navidezno se začne intenzivno zanimati za lažnejše stvari, kot so strastno gledanje televizije, branje cenjenih romanov, navijanje na raznih tekmah in podobno. Na koncu se neha zanimati tudi za to.

– Zaostajanje za vrstniki.

Omamljen človek ne more slediti številnim spremembam, ki jih vsakodnevno prinaša življenje. Alkoholik zaostaja na čustvenem, kulturnem, družinskem in razumskem področju, skupaj z njim pa tudi družina.

– Alkoholik postane izrazit sebičnež.

Zaradi odvisnosti od alkohola se alkoholik veliko ukvarja s tem, kako bo prišel do njega. Vse njegovo mišljenje in čustvovanje se vrtita okrog tega. To se v vedenju kaže kot sebičnost. Alkoholiku se zdi samoumevno, da njegova družina skrbi za gospodinjstvo in ostale stvari. Sčasoma se ne zna in ne more več živeti v tisto, kar čutijo in potrebujejo drugi.

– Izgublja čut odgovornosti.

– Laže in konfabulira.

V začetku odvisnosti laž alkoholiku koristi, ker mu omogoča, da pride do alkohola in skriva neprimerno vedenje v pijanosti. Nato se laž zasidra. Začne spreminjati kriterije za ponos, dostojanstvo, pravičnost. To ga privede do dvojne morale. Ena velja za njega, druga pa za druge ljudi.

– Otopevajo mu čustva.

Alkoholizem človeka čustveno otopi, da v sebi ne zaznava več nobenih čustev, niti veselja, žalosti, jeze . . . V njem nastane praznina, ki jo občuti kot težko mrtvilo in ubijajočo osamljenost. Zaradi tega je malodušen in medel.

Družina

Družina je sleherno stalno življenjsko razmerje, v katerem starši ali kakšna druga odrasla oseba skrbi za otroka. To pa so lahko mati ali oče z otrokom, stara mama ali teta z otrokom, kakor tudi posvojen otrok s krušnimi starši. Za obliko družinskega razmerja velja tudi rejništvo. Za nastanek družine je odločilno rojstvo ali posvojitev otroka oziroma druga oblika trajne življenjske skrbi za otroke. Osrednja osebnost družine je otrok. Jedrno družino sestavljajo oba starša in otrok. To je popolna družina. Za oblikovanje otrokove osebnosti sta potrebna oba starša, kajti tako imenovani »ego ideal« se oblikuje na podlagi modela osebnosti obeh staršev in njunih medsebojnih odnosov. Za skladen čustveni razvoj tako otroka kot staršev in za vzpostavljanje čustvene stabilnosti družinskih članov mora biti družina sestavljena iz dveh parov vezi, in sicer moža in žene ter očeta, matere in otroka. Družina je za vsakega svojega člana bistvenega pomena. Osebnost oblikuje v treh temeljnih smereh, jo kultivira, socializira in individualizira. Družina je za kultiviranje človekove osebnosti nenadomestljiva. Daje mu možnost za razvijanje nekaterih temeljnih človekovih sposobnosti, kot so zgodnje učenje jezika, komuniciranje z družinskimi člani in podobno. Poglavitna vrednost družinskih odnosov je čustvo ljubezni. To so topli medsebojni odnosi, ki vežejo med seboj starše in otroke. Ljubezen je zelo pomembno vzgojno sredstvo. V otroku je ta ljubezen na začetku zelo sebična in je prvi pogoj in vzrok za nastajanje in razvijanje najpomembnejših človeških lastnosti: ljubeznivost, sočustvovanje, težnja po razumevanju in upoštevanju. Tega se otrok ne more naučiti drugače kot prek lastne izkušnje ljubezni, upoštevanja, sočustvovanja. To so otrokove prve socialne izkušnje.

Otrok nujno potrebuje tudi občutek varnosti, ki je povezan z nepretrgano ljubečo skrbjo za zadovoljevanje njegovih potreb. Stalna in varna opora staršev daje otrokovemu značaju moč in trdno oporo, da stopa v življenje z optimizmom in se tako izogiba tako nepotrebnemu strahu in plahosti kot tudi agresivnosti. Družina omogoča otroku razvijanje procesa, ki je nepogrešljiv za zdravo rast otrokove osebnosti. To je proces identifikacije – poistovetenja – med otroki in starši ter obratno. Istovetenje pomeni, da je nekdo sprejel stališča, pojmovanja in vrednote ter vzorec vedenja in lastnosti od druge osebe tako globoko, da so postale stalni del njegove osebnosti. Razvojna in socialna psihologija sta ugotovili, da je proces istovetenja z drugo osebo sprva najmočnejše prisoten v družini, ko otrok vnaša v svojo osebnost vrsto pozitivnih ali pa negativnih potez svojih staršev, ki jih občuduje in jim zaupa. Tako so ugotovili, da nastopijo hude okvare otrokove osebnosti do desetega leta starosti, če otrok v tem času ne živi pri starših oziroma

drugih pomembnih osebah, s katerimi bi se lahko poistovetil. Proces poistovetenja se ne sproži samohotno in vedno, ampak morajo biti pri poistovetenju osebe čustveno povezane ter morajo gojiti polnovredne odnose. Vezati jih morajo večletni nepretrgani socialni stiki in ti odnosi morajo biti relativno stalni. Osebi si morata biti podobni in morata skupaj doživljati življenjske dogodke. To se pravi, da živita v istem svetu. Vsi ti pogoji se najlažje in najgloblje uresničujejo v okviru zdrave družine.

Deformacija alkoholikove družine

Prva faza alkoholizma je faza uničevanja družine. V tej fazi alkoholiku še uspeva v družbi ohraniti fasado urejenega človeka, medtem ko se v družini že kažejo številne razpoke. Vsi družinski člani so namreč prikrajšani za zadovoljevanje svojih psihosocialnih potreb. Družina je celota, kjer se vsaka sprememba pri enem članu odraža pri vseh drugih in tako spremeni celoto. Če en član družine odpove oziroma zbolí, se to pozna na vsej družini in je ta spremenjena oziroma bolna. V družini imajo člani različne vloge, ki so v zdravi družini normalno porazdeljene. Alkoholizem razbija to porazdelitev vlog, saj alkoholik v svoji vlogi odpove. Družina se začne spreminjati in propadati.

Yoan Jackson je leta 1954 opisala sedem razvojnih stopenj razkroja družine.

Prvo obdobje

Družina problem alkoholizma zanika, si pred njim zatiska oči ter o pitju ne govori. Partner stori vse, da bi bolnega člana odvrnil od pijače. Navzven družina vzdržuje videz vzorne družine.

Drugo obdobje

Družina poskuša odstraniti problem, ki je osrednji. Osami se ter zapre vase. Začno izgubljati prijatelje. Družinske člane postaja sram zaradi problema pitja.

Tretje obdobje

Družina se razkraja. Alkoholizem se je razkril.

Četrto obdobje

V tem obdobju se družina preuredi. Partner postane odločen, vzame vajeti v svoje roke. Alkoholika začno prezirati in ga iz družinskega življenja izključijo. V družini vlada patološko ravnotežje, ki ga bo najmanjši pretres porušil.

Peto obdobje

Družina beži od problema. Partner se v tem obdobju ponavadi ločuje. Alkoholik poskuša vse, da bi preprečil svojo osamitev. Dobro namreč ve, da problema svojega alkoholizma ne bo mogel več skrivati, če ga bo zapustila družina. Poskuša vse, da bi preprečil osamitev. To poskuša doseči z grožnjami, nasiljem ter včasih z muko abstinira. V tem obdobju se včasih odloči tudi za zdravljenje.

Šesto obdobje

Del družine se preuredi in zaživi samostojno življenje brez alkoholika. Če se

alkoholik skupaj z družino odloči za zdravljenje, se v procesu zdravljenja družina začne obnavljati.

Sedmo obdobje

Družina se zdravi. V njej se vloge, ki jih je alkoholizem razbil, vzpostavljajo na novo. Ko so vloge normalno vzpostavljene, se je družina rehabilitirala.

Na vsaki stopnji razkroja alkoholikov družine moramo upoštevati spremljajoče duševne pretese pri vseh članih alkoholikove družine. Škoda, ki jo otroci pretrpijo zaradi alkoholizma staršev, je odvisna predvsem od njihove starosti, splošne odpornosti ter stopnje in trajanja motenj v družini. Tako se vse te motnje najbolj odražajo pri predšolskem otroku, nekoliko manj pa pri šolskem, saj se človekova osebnost v glavnem oblikuje do šestega leta starosti. Vzgoja otrok poteka predvsem po mehanizmu istovetenja s starši. V alkoholični družini pa istovetenje poteka s hudimi motnjami in so otroci stalno izpostavljeni menjajočim se izkušnjam pretiranega upanja in skrajnih razočaranj. Otroci so v alkoholni družini žrtve različnih travmatskih doživetij, ki so del njihovega odraščanja. Ponižanja, grobost, žalitve in prikrajšanja vseh vrst so le najbolj vidni znaki resnih motenj v odnosih. Otroci v teh družinah doživljajo veliko sovražnosti, občutkov krivde, bojzani, razvrednotenja, medsebojnih manipulacij in patoloških simbioz. Vse to še veliko bolj ogroža zdrav razvoj osebnosti otroka. To se odraža v nizkem samospoštovanju otrok, v občutkih nevrednosti, nesprejetosti, v motenem učenju socialnega vedenja in ustvarjalne samopotrditve. To tvori šibke strani otrokove osebnosti, na osnovi katerih se zelo pogosto razvije bolezenski način reševanja običajnih in izjemnih nezadovoljstev s pomočjo alkohola.

Očetov alkoholizem deluje zelo maligno na sina. Sinovi alkoholikov pogosto razvijejo alkoholikovo vedenje. Pri nekaterih prevzame alkohol vlogo dušilca raznih napetosti, ki izvirajo iz šibkih osebnostnih področij. Drugi izkoriščajo alkohol za pridobivanje moške vloge, saj jo po poti istovetenja zaradi šibke očetove vloge ne morejo doseči. Pri tretjih zatekanje v alkohol prinaša lajšanje občutkov krivde ob materi, ki se za njih žrtvuje. To jim omogoča normalno trganje od nje. Četrtem pomeni zloraba alkohola edino možno obrambo v obliki istovetenja z agresorjem (očetom).

Na dekleta očetov alkoholizem prav tako negativno vpliva, kakor ima negativen vpliv tudi njegova odsotnost v času odraščanja. V družini alkoholikov so konflikti odprti, jasni in glasni. Napetosti se hitro in brez zavor sprostijo v konfrontacijah in medsebojnih obračunavanjih. Zaviranje afekta, obvladovanje neugodnih čustev, usmerjanje tenzije v nerazdiralne kanale, strpnost, potrpljenje, konstruktivno prizadevanje, vse to je v teh družinah tuje in nedomače. Alkoholikov partner je na čustvenem področju obubožan, zato nezadovoljen, do otrok nestrpen, zadirčen in agresiven. Odnosi v družini so tako deformirani, da so otroci izpostavljeni raznovrstnim oblikam agresije, čeprav včasih odkritega nasilja ni opaziti. Alkoholizem mater je redkejši in v manjši meri vpliva na socialno vedenje kot alkoholizem očetov. Matere alkoholičarke dajejo otrokom modele za druge, prikrite in manj ustrezne načine urejevanja problemov, zato imajo večji vpliv predvsem na razvoj druge psihopatologije, se pravi predvsem nevrotičnosti in manj osebnostnih motenj. Otroci alkoholikov so pogosteje nevrotiki kot otroci drugih družin. Vsak dan srečujemo številne otroke, ki jih alkohol na zunaj ni zaznamoval.

Ponavadi so v šoli uspešni, ubogljivi, pridni. Pogosto takšne otroke dajemo za vzor drugim. Na žalost se le malo otrok iz družin alkoholikov brez hujših pretresov prebije skozi adolescentno obdobje v odraslost. Vemo, da kar šestdeset odstotkov otrok alkoholikov podleže alkoholizmu.

Literatura

1. Jessor R, Jessor SL. Problem behavior and psychosocial development. New York: Academic Press, 1977.
2. Tomori M. Problemi zlorabe alkohola pri mladostnikih. *Otrok in družina*, št. 1–5, 1987.
3. Rugelj J. *Uspešna pot*. Ljubljana: Rdeči križ, 1983.
4. Gačić B. *Alkoholizam: boleest pojedinca i društva*. Beograd: Filip Višnjić, 1985.